

“MAKTAB -OILA-MAHALLA” INTEGRATSIYASI ASOSIDA YOSHLARDA DEVIANT HATTI-HARAKATLARNI OLDINI OLISHNING ZAMONAVIY MEXANIZMLARI

Dehqonova Mehrinoz Zavqidin qizi

*Buxoro davlat universiteti Pedagogika kafedrası
talabasi*

Amonov Mirjon Namozovich

Buxoro davlat universiteti o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada yoshlarning tajovuzkor xatti-harakatlarini bartaraf etish bo'yicha maktab o'qituvchilari mahalla va ota-onalarning tuzatuvchi-pedagogik birgalikdagi faoliyati, shuningdek, jamiyatining ijtimoiy, iqtisodiy va ekologik muammolari yosh avlodning shaxsiy rivojlanishi va xulq-atvoriga sezilarli ta'sirli tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: jamiyat, deviant hatti-harakatlar, yosh avlod, ma'naviy bo'shliq, pedagogika.

Ma'naviyat va ma'rifat barcha zamonlarda tengsiz qudrat, baxt-sodat, tinchlik, bunyodkorlik, hamjihatlik mezonlari, ruhiy poklanish va qalbni yuksaltiruvchi ne'mat bo'lib kelgan. Chunki u millatni, xalqni, demakki, insonlarni yuksak fazilatlar, kamolotga yo'llovchi axloqiy mezonlar asosida yashashga, xudbinlik, g'afolat asiriga aylanmay hamisha yaxshilik yo'lida bedor bo'lishga, bu olamni obod qilishga, go'zallikka burkashga chorlagan. Lekin bugungi kunda ming yillar davomida sayqallanib, boyib, rivojlanib kelgan yuksak ma'naviyatimiz, boqiy qadriyatlarimiz, axloqiy fazilatlarimizga soya solayotgan, umid gulshanlarimiz bo'lgan aziz farzandlarimiz ma'naviy-ruhiy dunyosini izdan chiqarishga qaratilgan tahdidlarni ko'rib tashvishlarimiz ortib bormoqda. Ta'bir joiz bo'lsa, ezgulik va yovuzlik, bunyodkor va vayronkor kuchlar, g'oyalar o'rtasidagi kurash tobora oshkora namoyon bo'lmoqda[1].

Bugungi kunda zamonaviy o'zbek jamiyatining ijtimoiy, iqtisodiy va ekologik muammolari yosh avlodning shaxsiy rivojlanishi va xulq-atvoriga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Ko'pgina maktab o'quvchilarining progressiv begonalashuvi, ortib borayotgan tashvish, kinizm va ma'naviy bo'shliq ko'pincha tajovuzkorlik namoyon bo'lishiga olib keladi. Ma'lum bo'lishicha, maktabda moslashuvning bu xususiyatlari o'smirlar va o'spirinlarda jinoyat, alkogolizm va giyohvandlik, o'z joniga qasd qilish xatti-harakatlari va unga nisbatan tajovuzkor, dushmanlik reaksiyalari ko'rinishida namoyon bo'ladigan deviant xatti-harakatlar shakllarining paydo bo'lishining dastlabki belgilari va prognozi hisoblanadi[2].

Tarixga nazar tashlasak, ota-bobolarimiz oilaga juda katta e'tibor berganliklarining guvohi bo'lamiz. Forobiy, Beruniy, Ibn Sino, Alisher Navoiy, Abdurahmon Jomiy singari buyuk allomalarimizning asarlarida ham oila a'zolari o'rtasidagi o'zaro munosabatlar, bola tarbiyasida otaonaning, oilaning o'zni masalasiga alohida ahamiyat qaratilgan. Ibratli hikoyatlar, rivoyatlar, farzandlariga maktublar, hikmatli so'zlar orqali nasihatlarini, hayotiy xulosalarini yozib qoldirganlar. O'tgan asrning boshlarida

yashagan Maxmudxo'ja Behbudiy, Abdurauf Fitrat, Abdulla Avloniy, Abdulla Qodiriy, Cho'lpon kabi ma'rifatparvar ziyolilar barkamol avlodni tarbiyalashning yagona chorasi - oila asoslarini to'g'ri Yangi O'zbekistonda ijtimoiy-ma'naviy muhit barqarorligini ta'minlashning dolzarb masalalari oilani mustahkamlamasdan jamiyat taraqqiyotiga erishib bo'lmasligini ta'kidlaganlar. Islom dini oilaviy munosabatlarning hayot haqiqatlariga, adolat tuyg'usiga va insonparvarlikka asoslangan ma'naviy mezonlarini yaratdi, ayollarning oila va jamiyatdagi haq-huquqini belgiladi, bu borada, ayniqsa, uning onalik burchiga, bolalari uchun murabbiylik faoliyatiga yuksak e'tibor berdi[4].

Jadidchi ma'rifatchilar yangi davr va yangi tuzum uchun kurashni, eng avvalo, oilani isloh qilishdan boshlamoq zarur, deb hisobladilar. Ularning fikricha, oila asosini to'g'ri qurmay turib va yosh avlodni to'laqonli to'g'ri yo'lda tarbiyalamasdan turib, jamiyatni isloh qilish, uning rivojini taraqqiyot sari yo'naltirish mumkin emas va oxir-oqibatda millat taqdiri uning oilasining holatiga bog'liq[3].

Mamlakatimizda sog'lom oilani shakllantirish va oilada yuksak ma'naviy-axloqiy muhitni qaror toptirish uchun zarur shart-sharoit yaratish, yoshlarni oila qurishga tayyorlash, oilalar mustahkamligini va manfaatlarini ta'minlash, sog'lom farzand o'stirish, tarbiyalash va voyaga yetkazish masalasi davlat siyosati darajasiga ko'tarilgan.

Bolalar ma'naviy dunyosining o'ziga xos xususiyatlaridan yana biri, kattalarni namuna deb bilishlari hisoblanadi. Hech qanday narsa bolalarga namuna kuchidek ta'sir ko'rsata olmaydi. Namuna taqlid uchun asosiy manba rolini o'ynaydi. Hozirgi vaqtda terrorizmning tajovuzidan o'zini xoli his qiladigan birorta qit'a yoki davlatning o'zi yo'q. Yurtimizga qarshi tajovuz va qo'poruvchilik xurujlarini tashkil qilish niyati bilan yurgan kuchlarning tuzog'iga tushganlarning aksariyati birinchi navbatda oilada jiddiy ta'lim-tarbiya olmagan yoshlardir. Ular ijobiy ma'nodagi vorislik, ya'ni avloddan avlodga o'tib boradigan ibratli an'analardan yiroq, muhiti nosog'lom bo'lgan oilalarda o'sgan, omadi yurishmagan, hayotda o'z o'rnini topmagan, jamiyat e'tiboridan chetda qolgan o'smirlardir. Agar o'smir yoki o'spirinda yoshlikdan kitobga, bilimga mehr shakllanmagan bo'lsa, uning bilimi sayoz, tushunchalari tor bo'lsa, u sog'lom g'oyani zararli g'oyadan, dunyoviylikni dahriylikdan, ziyoni jaholatdan farqlay olmaydi. Har bir oilaviy an'ana va udum mafkuraviy tarbiyaning muhim yo'nalishi hisoblanadi. Bolalarda yoshlikdan xalq va yurt taqdiri uchun fidoiylik tuyg'usini shakllantirish mafkuraviy tarbiyada muhim o'rin tutadi. Buning uchun bola hayotining dastlabki yillaridan boshlab, uni narsalar olami bilan tanishtirishning milliy an'alarimizga xos shakllarini qo'llash lozim. Bu jarayonda milliy turmush tarzimizga yot bo'lgan «jangari» o'yinchoqlar, multfilmlar, kinofilmlardan imkon qadar foydalanmaslik. Sharqona odob va bashariyatning ezgu intilishlarini aks ettiruvchi o'yinlar, o'yinchoqlar, rasmi kitobchalar, milliy ertaklar asosida yaratilgan multfilmlar bolalardagi ilk yoshlikdan mafkuraviy qarashlarning to'g'ri shakllanishida qo'l keladi[3].

Oila, ta'lim tashkilotlari va mahallalarda ma'naviy tarbiyaning uzviyligini ta'minlash, targ'ibot-tashviqot va tarbiya yo'nalishidagi ishlarni ilmiy asosda tashkil etish, soha bo'yicha ilmiy va uslubiy tadqiqotlar samaradorligini oshirish, ijtimoiy-ma'naviy muhit barqarorligini mustahkamlashga qaratilgan doimiy monitoring tizimi joriy qilinadi. El-yurt taqdiriga loqaydlik, mahalliychilik, urug'-aymoqchilik, korrupsiya, oilaviy qadriyatlarga bepisandlik va yoshlar tarbiyasiga mas'uliyatsizlik kabi illatlarga barham berishga qaratilgan kompleks chora-tadbirlar amalga oshiriladi. Aholining Internet jahon axborot tarmog'idan foydalanish madaniyati oshadi, g'oyaviy va axborot xurujlariga qarshi mafkuraviy immuniteti kuchaytiriladi. Madaniyat, adabiyot, kino, teatr, musiqa va san'atning barcha turlari, noshirlikmatbaa mahsulotlari, ommaviy axborot vositalarida ma'naviy-axloqiy mezonlar, milliy va umuminsoniy qadriyatlar targ'iboti ustuvorligi ta'minlanadi[2].

Mavjud muammolarni hal etish, ma'naviy-ma'rifiy ishlarning samarasi va ta'sirchanligini oshirish, ko'lami va miqyosini yanada kengaytirish, mamlakat aholisi, avvalo, yoshlar qalbida Vatanimizda amalga oshirilayotgan islohotlarga daxldorlik hissini kuchaytirish, sohadagi ishlarni muvofiqlashtirish

bo'yicha yagona tizim yaratiladi. Ana shu asosda, ezgulik va insonparvarlik tamoyiliga asoslangan «Milliy tiklanishdan – milliy yuksalish sari» g'oyasini keng targ'ib etish orqali, jamiyatda sog'lom dunyoqarash va bunyodkorlik umummilliy harakatga aylantiriladi[1].

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. M.Xayrullayev. Forobiy. Toshkent., 1963, 260-bet.
2. A.Navoiy.Hayratul Abror. - T .: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 1989. 139- bet.
3. Jamiyat sivilizatsiya. Davlat: ijtimoiy tarixiy taraqqiyot omillari. T.2007 78-bet.
4. Самиева Ш. Х. ВАЖНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ИННОВАЦИОННОЙ ПОДГОТОВКИ МОЛОДЕЖИ К ДУХОВНО-ПРОСВЕТИТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ //Качество жизни населения промышленных территорий в стратегии «Общество 5.0». – 2022. – С. 153-156.
5. Самиева Ш. Х., Маджидова М. Х. Эстетическое мировоззрение как один из компонентов образования и воспитания. – 2020.